

DORIVOR ROZMARINNING (ROSMARINUS OFFICINALES L) TARKIBINI O'RGANISHDA OLIB BORILGAN TADQIQOTLAR

Xomidov Xasan Fayzulloevich

Samarqand agroinnovatsiyalar va tadqiqotlar instituti

Annotatsiya. *Bu maqolada rozmarin o'simligini tarkibini o'rganishda olib borilgan olimlar haqida ma'lumot beradi. Rozmarin o'simligining tarkibiy qismlari va tarkibidagi turli xil yog'lar haqida ma'lumot berilgan.*

Kalit so'zlar: *rozmarin, dorivor efir moyi, alkaloidlar, α – pinen, sineol, borneol, L – kamfora, kariofillen, bornilasetat, limonen.*

Annotation. *This article provides information about scientists who studied the composition of the rosemary plant. Information about the components of the rosemary plant and the various oils contained in it is given.*

Keywords: *rosemary, medicinal essential oil, alkaloids, α -pinene, cineol, borneol, L-camphor, caryophyllene, bornylacetate, limonene.*

Аннотация. *В данной статье представлена информация об учёных, изучавших состав растения розмарин. Дана информация о компонентах растения розмарин и различных маслах, содержащихся в нем.*

Ключевые слова: *розмарин, лекарственное эфирное масло, алкалоиды, α -пинен, цинеол, борнеол, L-камфора, кариофиллен, борнилацетат, лимонен.*

KIRISH

Dunyo aholisining tez sur'atlar bilan o'sib borishi va oziq-ovqat resurslarining kamayishi inson ehtiyojlarining ortishi va farqlanishiga olib keldi. Ana shunday farqlar natijasida odamlarning iste'mol va to'g'ri ovqatlanish haqida xabardorligi sintetik mahsulotlardan foydalanishni kamaytirib, tabiiy mahsulotlarga qiziqishni oshirdi.

Rozmarin (Rosmarinus)-labguldoshlar oilasiga mansub o'simliklar turkumi, efir moyli ekin. O'rta dengiz havzasida 1-3 turi o'sadi. Doim yashil buta. Bo'yi 1,5–2 m gacha. Bargi va to'pgulidan efir moyi olinadigan dorivor P. (R. offi cinalis), asosan, Yevropa mamlakatlarida, shuningdek, Qirim va Kavkazda o'stiriladi. Qalamchasidan, kamdankam urug'idan ko'paytiriladi. 2-3 yillik ko'chatlari ekiladi. Ekilgandan keyin 2-3yildan boshlab bargi va to'pguli yig'ib olinadi. Hosildorligi 40-120 s/ga. Bargi va to'pguli tarkibida parfyumeriya va tibbiyotda ishlatiladigan 1,5-2,5% (quruq moddaga nisbatan) efir moyi, 0,5% gacha rozmaritsin va boshqa alkaloidlar, ursol va rozmarin kislotalari bor. Butalari 7-9 yilda yoshartiriladi. Rozmarin 20-25 yil hosil beradi.

Laminaceae (Labiatae) oilasiga mansub rozmarin (Rosmarinus officinalis L.) muhim dorivor va aromatik o'simlik turi hisoblanadi. Rozmarin o'simligi balandligi 50-100 sm, ko'rinishi buta, qishda barglarini to'kilmaydigan, gullari och ko'k rangga ega ko'p yillik o'simlikdir.

Rozmarin novdalarining yuqori qismida, gulida, bargida efir moyi saqlaydi. Efir moyi tarkibida α – pinen, sineol, borneol, L –kamfora, kariofillen, bornilasetat, limonen, smola va boshqa moddalar bor. Rozmarin kuchli hushbo'y va yoqimli hidga ega. Bargi, guli, yosh novdalari quruq holda baliq mahsulotlariga ishlov berishda qo'llaniladi. U oz miqdorda qovurilgan go'sht, qovurilgan tovuq, qiyma go'sht, qo'ziqorinli salatlar, sabzavotli qaynatma va boshqa taomlarga ta'm beruvchi ziravor hisoblanadi

Rozmarin ba'zi kasalliklar va kasalliklarni davolashda ishlatiladi. Xalq orasida rozmarin odatda revmatizm og'rig'i, unutuvchanlik va xotira zaifligi, charchoq, yuqori xolesterin va ozish uchun choy sifatida ishlatiladi.

Oziq-ovqat mahsulotlarini tayyorlash va iste'mol qilish jarayonida yuzaga keladigan eng muhim o'zgarishlardan biri oksidlanishdir. Antioksidantlar oziq-ovqatning asosiy tarkibiy qismlari bo'lgan lipidlarning oksidlanishini oldini olish orqali mahsulot sifatini saqlashga yordam beradi. Shu maqsadda BHA (butilat gidroksianizol), BHT (butilat gidroksitoluol), propil gallat (PG), uchinchi darajali gidroksikinon (TBHQ) kabi sintetik antioksidantlar va a-tokoferol asetat, b-karotin va C vitamini kabi tabiiy antioksidantlar keng tarqalgan ko'p yillar davomida oziq-ovqat sanoatida ishlatilgan.

Baytop (1984) xalq orasida hasalban, kurdili va bibariya deb ataladigan Rozmarin barglarida 8% tanin va 1-2% efir moyi borligini aniqladi va Mersin viloyatidan olingan quritilgan barglarda 1,7% moy aniqlangan. U efir moyi butun o'simlikdan, ayniqsa bargdan, yog'ochsimon qismlari bundan mustasno, suv bug'ini distillash yo'li bilan olinishini va u kofur va sineol hidiga ega bo'lgan rangsiz och sariq suyuqlik ekanligini ta'kidladi.

Boelens (1985) ta'kidlashicha, rozmarin efir moyi Albaniya, Frantsiya, Gretsiya, Italiya, Marokash, Portugaliya, Rossiya, Ispaniya, Tunis va Yugoslaviyada ishlab chiqariladi va efir moyining tarkibi uni olish texnikasiga qarab o'zgaradi va 0,5-0,5 gacha. 2,5%. Unda efir moyining kimyoviy tuzilishi kenja turiga, infraspesifik duragaylanishiga, iqlim sharoitiga, o'simlikning yoshiga va ishlatiladigan qismiga, hosilni yig'ish vaqti va usuliga qarab o'zgarishi ta'kidlangan.

Kovar va boshqalar. (1987) xalq tabobatida Rozmarin efir moyi oz miqdorda oshqozon va ichak kasalliklarini davolashda va qon aylanishini kuchaytiruvchi vosita sifatida ishlatilishini va uning teri va o'pka orqali so'rilishini ta'kidlagan. Kampor, uning tarkibiy qismlaridan biri. Ushbu moy markaziy asab tizimiga, nafas olish va qon aylanishiga ta'sir qiladi. Bundan tashqari, 1,8-sineol turi bo'lgan rozmarin moyi tarkibida 39,0% 1,8-sineol, 19,2% a-pinen, 9,3% limonen, 8,4% kompen, 3,7% mirsen va 4,2% p-simolen mavjud.

Tajribada uch xil davrda; Kuz davrida (2012 yil noyabr), gullashdan oldingi davrda (2013 yil mart) va to'liq gullash davrida o'simlikning turli organlaridan (o't, barg, poya va gul) olingan namunalarda efir moyi nisbati va efir moyi komponentlari uch takrorlashda aniqlanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Абдурахимова М. А. Dorivor o 'simliklarning o 'sishi va rivojlanishi va dorivor xususiyatlaridan foydalanish // Science and innovation. – 2022. – Т. 1. – №. D3. – С. 35-42.
2. Хайдаров М.М., Турдалиев А.Т., Саминов А.А.У. Энергетические особенности аминокислот в светлых сероземах // Тенденции развития науки и образования. – 2021. – № 80-3. – С. 45-47. – DOI 13.18411/trnio-12-2021-121.
3. Tashpulatov, Y. S., Nurniyozov, A. A., Kabulova, F. D., Umurzakova, Z. I., & Dustov, B. S. (2020). Taxonomic Analysis of the Hydrophilic Flora of the Samarkand Region (Uzbekistan).
4. Turdaliev A., Yuldashev G., Askarov K. and Abakumov E. (2021) Chemical and Biogeochemical Features of Desert Soils of the Central Fergana. Agriculture (Pol'nohospodárstvo), Vol.67 (Issue 1), pp. 16-28. <https://doi.org/10.2478/agri-2021-0002>.
5. Mahammadiyev, J., Yoqubov, M., & Nurmanova, I. (2023). ZARARKUNANDALAR VA HASHAROTLARGA QARSHI KURASHUVCHI VOSITALARNING MIKROKAPSULLARI. Academic research in educational sciences, 4(SamTSAU Conference 1), 1201-1205.
6. Boboqandov, N. F., et al. "JANUBI-G'ARBIY QIZILQUMDA LEONTICE INCERTA PALL NING TARQALISHI."
7. Shernazarov, S. S., & Tashpulatov, Y. S. (2020). Species Composition of Algae in the Food Tract of Common Silver Carp (*Hypophthalmichthys molitrix* vab.) in Growing Conditions.
8. Musaxon Yoqubov, Jasur Mahammadiyev, & Aziza Eshonqulova (2023). SABZI VA OLMADAN TAYYORLANGAN MAHSULOTLARNING TARKIBINI O'RGANISH. Academic research in educational sciences, 4 (SamTSAU Conference 1), 872-876.
9. Mustanov, S. B., Mustanova, Z. S., & AB, H. (2022, June). THE IMPORTANCE OF WATERING PEAS SEEDS. In Archive of Conferences (pp. 196-198).
10. Isomov, E. E. (2023). TURLI SUG 'ORISH SHAROITLARIDA ARTISHOK (*CYNARA SCOLYMUS* L.) NAVLARI YER USTKI ORGANLARNING O 'SISH VA RIVOJLANISH FAZALARI. Academic research in educational sciences, 4(SamTSAU Conference 1), 569-576.
11. Boboqandov, N. F., Nomozova, Z. B., Gafurova, G. S., & Saydullayeva, I. S. LEONTICE EWERSMANNII BUNGI NING FENOLOGIK XUSUSIYATLARI.
12. Абруева, Ф. Б. Қ., Кулдошов, Б. Х., & Тилавов, Х. (2022). СОЯ ДОНИДАН СУТ ВА СУТ МАҲСУЛОТЛАРИ ОЛИШНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ. Academic research in educational sciences, (Conference), 342-345.
13. Mahammadiyev, J. N. O. G. L., & O'G'Li, M. N. J. (2022). KAPSULLASH USULLARI VA ULARNING OZIYQ-OVQAT MAHSULOTLARINI SAQLASHDAGI AHAMIYATI. Academic research in educational sciences, (Conference), 460-464.

14. Рахмонов, В. Н. (2023). МАИШИЙ ВА САНОАТ ОҚОВА СУВЛАРИНИ БИОЛОГИК ТОЗАЛАШДА КАРОЛИНА АЗОЛЛАСИ (*AZOLLA CAROLINIANA* WILLD.) ВА КИЧИК РЯСКА (*LEMNA MINOR* L.) ЎСИМЛИКЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИШ. Academic research in educational sciences, 4(SamTSAU Conference 1), 897-900.